

Nejsem žádný béčko

LENKA KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Začalo to rozhovorem v kuchyni, kdy naše dcera nerozuměla obratu „měl v práci áčko“. Hraje na hoboj a „dát áčko“ pro ni znamená zahrát tón a1, aby se podle ní naladil celý orchestr. Tak jsem si hned vzpomněla, že v garáži máme zachovalý stan áčko, se kterým ještě občas táboříme. A ve škole byla áčko třída spratků, kteří si o sobě nejvíc mysleli – přitom každý, kdo nebyl žádný béčko, chodil samozřejmě do céčka (a metrem céčkem jsme taky jezdili do školy pod nulselským mostem, zvaným gottwaldák). To bylo v dobách, kdy ještě nevysílal dětský kanál děčko a moc se neřešilo, jestli jsou v jídle nějaká éčka. Efko a géčko pro nás byly maximálně tóny na klavíru. Všechny generace českých dětí ovšem dodnes spojuje, že se v diktátech trápí otázkou, zda v daném slově napsat íčko, nebo ýčko.

Íčko nás oslím můstkem přemístí na stavbu, kde se to písmeno jen hemží. Kdo se s íčky a ýčky v diktátech úspěšně vypořádá, může vystudovat třeba na inženýra. Pak bude v některých kruzích sám označován jako íčko, ale íčka ho budou dál doprovázet i na stavbě – jako traverzy s profilem písmene I a jako tvárnice Ytong nazývané ýčka – a běžně bude používat i účka a elka.

Víte, kde se písmenům daří vůbec nejlíp? Na drogové scéně. Éčko označuje extázi, géčko jednogramové balení marihuany, háčko heroin, káčko je kokain.

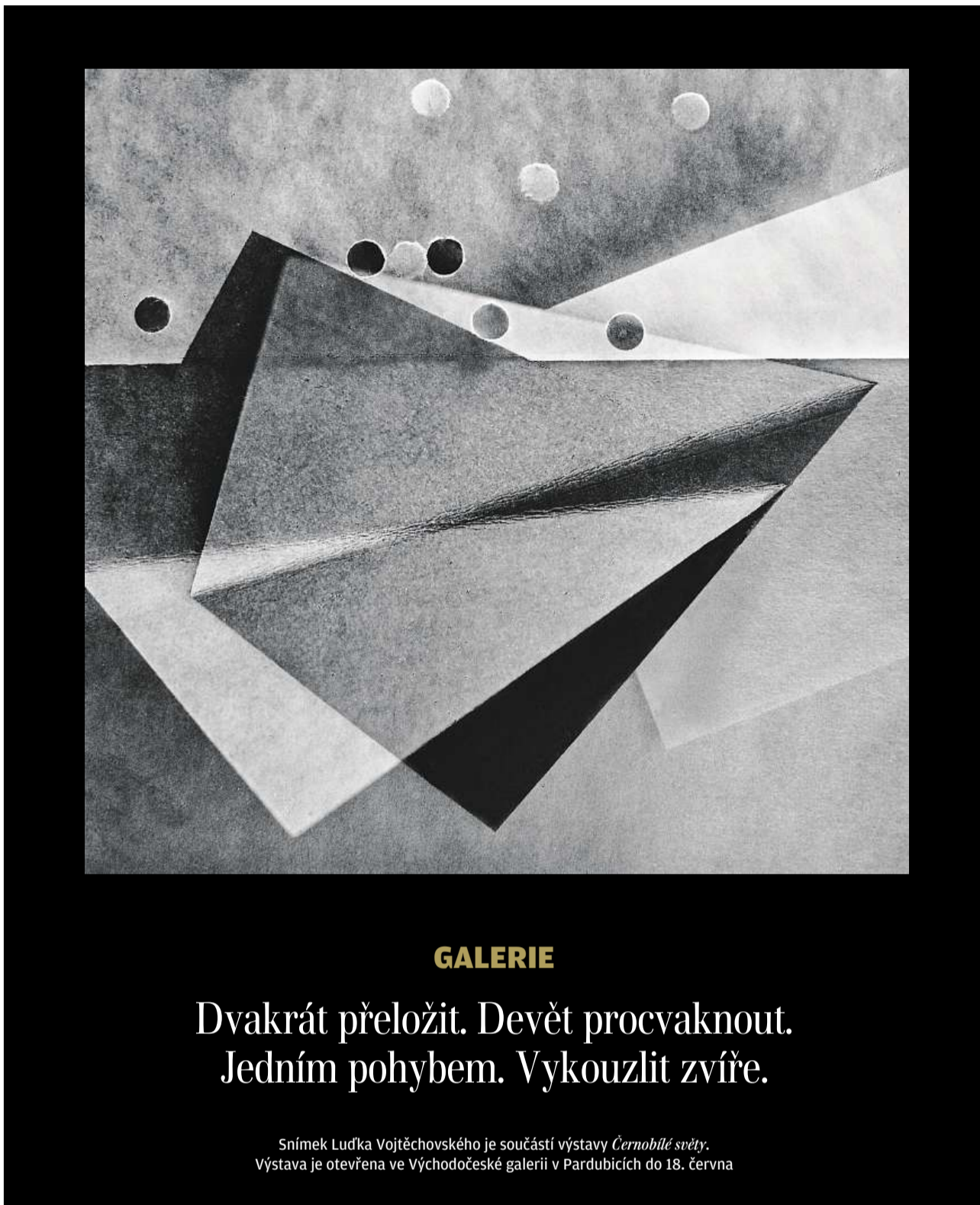
Písmena nás provázejí i při oblékání. Napsané to vypadá divně, ale při výběru trička se rozhodujeme, zda koupit elko, emko, nebo esko. Z osobní zkušenosti vím, že chouloliství je i výběr dělků sukne. V mládí jsem totiž dost řešila tvar svých nohou v obavě, že mám tak trochu óčka, a s kamarádkami jsme vedly dlouhé spory, jestli je to lepší, nebo horší než mít ikska (xka?).

Téčko, účko a věčko (které je mimochodem také tvar výstřihu) nás zavedou do oblasti dopravní, kde označují různé tvary zatáček a křižovatek. Tím jsme se dostali skoro na konec abecedy. A co z toho všeho vyplývá? Proč o takové pitomině vůbec psát? Mohli bychom třeba zjišťovat, která písmena nejvíc „kvetou“. Za sebe tipuju A; to je už ze své podstaty tak trochu prominent. Schwálně, kolik dalších významů pro áčko najdete?

Jeden obecnější postřeh mi však z týraní abecedy vyplnul. Víte, kde se písmenům daří vůbec nejlíp? Na drogové scéně. Éčko označuje extázi, géčko jednogramové balení marihuany, háčko heroin, emko je droga MDA, káčko je kokain a téčko toluen (ačkoli všechny tyhle drogy mají i spoustu barvitějších slangových názvů). V každém případě je při průšvihů dobré zajít do káčka, centra pro drogově závislé.

Zkratkový název tu zřejmě plní dvojitou roli: tou první je kódování, typické pro všechny scény na okraji. Tou druhou je jakési zjemnění. Důvěrným, hovorovým názvem ztrácí droga část své hrozivosti, stává se něčím běžným, známým a lépe přijatelným.

Když jste ovšem rodič dospívajících dětí, jsou vám tyhle akademické plky k ničemu. Dítě se nevrací z večírku a vy se začínáte děsit, jestli si někde nešlehl éčko, nebo nedej bože háčko, jestli se přitom nedává na péčko a tak dále. Tohle všechno se totiž našim ratolestem může stát ve věku, kdy my jsme ještě sbírali céčka.

GALERIE

Dvakrát přeložit. Devět procvaknout. Jedním pohybem. Vykouzlit zvíře.

Snímek Ludka Vojtěchovského je součástí výstavy *Černobilé světy*. Výstava je otevřena ve Východočeské galerii v Pardubicích od 18. června

Přesunout ještěrky

Osobní výběr ze světového tisku

Kdo se vydal před několika dny do centra německé metropole, mohl se setkat se zajímavým úkazem. V prostoru mezi Braniborskou bránou a budovou Říšského sněmu se ploužilo pomalým tempem sedmdesát limuzín.

Jejich řidiči při tom troubili, aby na sebe upozornili a za jejich vozy se vytvářela dlouhá kolona. Uvnitř seděli muži v černých oblecích s modrými kravatami, takže by do nich na první pohled nikdo neřekl, že svou pomalou jízdu Berlínem právě vyjadřují protest.

Jednalo se ale o oficiální řidiče německého Spolkového sněmu. Reagovali tak na nedávné rozhodnutí parlamentu vypovědět smlouvu s dosavadním poskytovatelem přepravních služeb. Nově ji má zajišťovat dceřiná firma německé armády a namísto těžkých limuzín na naftu nebo benzin nasadí elektromobily.

Všech 239 řidičů dostalo dle listu *Süddeutsche Zeitung* výpověď s tím, že se mohou u nového poskytovatele přihlásit o místo. Ti se ale obávají, že mnozí přijdou o práci, která byla nejen docela dobře placená, ale i prestižní, neboť je klíčová pro fungování státu.

Vždyť kolik zapomenutých aktovek nebo laptopů parlamentní řidiči za ta léta dovezli zpět majitelům? Kolik intimních telefonátů si vyslechli?

Poslance vozi zpravidla na letiště nebo nádraží. Občas jsou řidiči parlamentních vozů univerzálními hromosvody, když některý ze zastupitelů nasedne do vozu frustrovaný z průběhu předchozí parlamentní debaty anebo jenom z toho, že doprava v Berlíně opět jednou kolabuje a oni nestihnou důležitou schůzku.

Mobilita poslanců je jedna věc. Německem ale v minulých týdnech hýbaly také přesuny vzácných ještěrek ve Stuttgartu, a to v souvislosti s budováním nového podzemního nádraží, známého pod

ROBERT SCHUSTER
redaktor LN

ROZCESTNÍK

Německé státní dráhy se ukázaly mimořádně velkorysé: za jedno přestěhování dvacetimetrové ještěrky utratily až 4000 eur

označením Stuttgart 21. Dokončení projektu, který připomíná podobně černou díru, jakou byla donedávna Labská filharmonie v Hamburku, či již je stále nedokončené Letiště Willyho Brandta v Berlíně, se neustále oddaluje. Rostou pouze náklady, které se z původních tří miliard eur vyšplhaly na odhadovaných miliard deset. Ted je ještě o pár milionů zvýšily ještěrky.

Jak uvedl týdeník *Die Zeit*, bylo kvůli nádraží zhruba deset tisíc plazů přesídleno na nové místo. Německé státní dráhy se ukázaly mimořádně velkorysé, a tak za jednu dvacetimetrovou reptíli zaplatily až 4000 eur.

Nešlo to udělat naráz, muselo se počkat na vhodné období a počasí. Nehledě na to, že takovou ještěrku nemůže odchytávat každý, ale chce to mít odborné znalosti a nástroje, jako je například speciální laso. Celkem vyšla záchrana ještěrek na 15 milionů eur.

Území, kam se přestěhovaly, má být ještě třicet let sledováno. Možná i proto, že pokud by se jim na novém místě nelíbilo, čekalo by je další stěhování.

Jihoněmecký Stuttgart, zdá se, vůbec přitahuje pozornost experimentátorů v oblasti veřejné dopravy. V prosinci totiž začala provozovat železniční spoj mezi Stuttgartem a Berlínem firma Locomore.

Zprávě se intenzivně věnoval berlínský list *Der Tagesspiegel* a připomněl několik zajímavých aspektů. Jednak se prostředky na rozjezd společnosti vybraly přes crowdfunding, čímž se podařilo vybrat 600 tisíc eur startovního kapitálu.

K novinkám také patřilo, že cestující měli mít na palubě také možnost cíleně obsazovat tematická kupé: koho například zajímalo plnění sveztrů nebo háčkování, mohl si vybrat společenství spolucestujících stejně jako ten, kdo si chtěl během několikahodinové cesty zakonverzovat anglicky nebo si popovídat o fotbale.

Před několika dny ovšem vyšla zpráva, že ani ne po půl roce projekt skončil a provozovatel oznámil insolventci. Důvodem byl podstatně menší zájem cestujících, než jaký se čekal. Svou roli sehrála i rostoucí konkurence dálkových autobusových spojů, s nimiž se v Německu v posledních měsících roztrhl pytel.

List *The New York Times* zase nabídl svým čtenářům speciální cestu po místech spjatých s brexitem. Za šestidenní pobyt v Londýně požaduje organizátor necelých šest tisíc dolarů na osobu.

V anonci se uvádí, že se jedná o speciální nabídku pro ty, „kteří už viděli všechno“. Její součástí jsou i „typický oběd a pivo v restauraci, do níž často dochází i poslanci parlamentu“. Stejná kancelář mimochodem nabízí i další tematické cesty, například „Černobyl třicet let poté“ nebo „Grónsko taje“.

Bubliny a kosatky

JAN ZRZAVÝ
evoluční biolog

VĚDECKÁ LEKCE

Na objevu, že lidé žijí v nekomunikujících sociálních bublinách, je nejpřekvapivější, jaký podiv to vzbudilo. Existence v bublině je přitom základní konstantou společenského života od počátku lidstva; asi právě proto si toho lidstvo až po nástup internetové éry dokázalo nevsimnout: lidé z neelitních bublin nebyli slyšet, a mohli tedy zůstat coby „jiní lidé“ dlouhodobě nerozpoznáni (teď už o nich víme, a proto je optimismus lidstva vepší).

Rozhodně v tom nejsme sami. To, čemu říkáme kosatka dravá, není jeden druh: různé populace se zásadně liší velikostí těla, zbarvením, akustickými signály a především způsobem života a sociální strukturou smeček. Život kosatek je plný kulturních tradic stejně jako u lidí a právě to, čím se kosatky liší (způsob lovu, komunikace), je z velké části přenášeno kulturně.

Kosatky v Patagonii musí naučit svá mláďata velmi riskantnímu triku: skryta v příbojové vlně vyjedou na pláž – a tam – s větší částí těla vyčnívající z vody – loví malé lachtany. Na druhém konci světa, v severním Atlantiku, loví kosatky takřka výhradně sledě, a to tak, že jejich hejna nejprve sežnou do kompaktní koule plné ryb a pak je omráčí údery ocasu. Patagonská kosatka by se sledů moc nenažrala a kosatka z Norska by na patagonské pláži patrně bídne zahynula. Kosatky zkrátka žijí v kulturních bublinách, ať je skutečnou podstatou jejich kulturního rozlišování pouhá xenofobie („vy žerete lososy????“), nějaká složitá genokulturní koevoluce, či prostě obtížnost naučit se cizí kulturní komplex. Možná to v dospělosti ani nejde, tak ako sa človek na staré kolená nedokáže poriadne počesťit, ani kdyby chtěl. (Neznáme žádný případ přechodu kosatky z bubliny do bubliny a osvobodit kosatku Keiko a začlenit ji mezi divoká zvířata se nepodařilo, ačkoli ve filmu, kde hrála Willyho, to šlo raz dva.)

Je-li kulturní bublina dostatečně neprodyšná, začne bránit i toku genů přes její hranice, tedy právě k tomu, co u kosatek vidíme. Biologické druhy jsou od sebe odděleny právě neochotou či neschopností úspěšně se množit s příslušníky jiných druhů. Někdy se kříží ochotně, ale hybridí se nenarodí nebo jsou nějak postižení, třeba neplodní. Velmi často ale vůbec nevíme, zda by se dva druhy úspěšně křížily, protože je to prostě ani nenapadne, nepovažují se navzájem za sou-druhy.

Společný předek dnešních kosatek žil asi před dvěma sty tisíci lety, což je stáří dosti podobné společnému předkovi dnešních lidí. Zdá se, že za tu dobu toho kosatky stihly víc: lidstvo je přes své kosmopolitní rozšíření, obrovskou globální populaci a mimořádnou ekologickou, kulturní i morfologickou variabilitu geneticky nápadně jednotné a především nevykazuje sebemenší náznak problémů s životaschopností a plodností jakýchkoli mišenců.

To ovšem neznamená, že je k míšeni kohokoli s ymkými každý ochoten. Bubliny, v nichž žijeme, sice nejsou co do toku genů izolované, ale co není, může být. Základním principem výběru sexuálního partnera je spíš „soběpodobnost“ než příslovečné „přitahování se protiv“ – partneři jsou si více než náhodně podobní dosaženým vzděláním či výškou postavy, ale i rasou, národností, náboženstvím a politickými názory a liší se leda pohlavím. Internet způsobil, že o jiných lidech víme mnohem víc než dřív, takže máme mnohem víc důvodů si je oškličit; představa pohlavního styku dejme tomu s voličem Miloše Zemana je natolik fantastní, že na jiných vlastnostech toho voliče (včetně pohlaví) už ani tolik nesejde. Dřív mohlo k takové hybridizaci omylem dojít; teď, když víme, že lidé z jiných bublin opravdu nejsou sou-druzí, nutkání ke vzniku reproductivní izolace nutně zesílí.